

probléma kétségkívül meghaladná a szerző által eredetileg választott téma kereteit. Sajnos.

Benoît Falaize

Dominique Godineau: Citoyennes tricoteuses, les femmes du peuple à Paris pendant la Révolution française (Kötögető polgártársnők, Párizs népének asszonyai a francia forradalomban). 420 p., 19 térkép és ábra, Alinea, Aix-en-Provence, 1988.

A történetírásban a hallgatás, noha nem közvetlenül jelentkezik, olykor erő- és hatalmi viszonyokat takar, és sokban emlékeztet egyfajta „cenzúra-effektusra”. A francia forradalom historiográfiája hosszú ideig „megfeledezett” a nőkről és nem vett tudomást lényegbevágó szerepükről az 1789–1795 közötti forradalmi folyamatban. Legyen bár szó Albert Soboul vagy Michel Vovelle alapvető munkáiról, vagy méginkább François Furet műveiről, a forradalmár nők csak igen kevésszer tűnnek fel a párizsi forradalmi mozgalmak eseménytörténetében. Legfeljebb, mint 1789. október 5-jének főszereplőit ismerhetjük meg őket, akik kenyéret követelve vonultak Versailles-ba. Ráadásul ez a minden mást kizáró beállítás oly mértékben eluralkodott, hogy mellőzve szerepüket a forradalmi folyamatban, a nőket „természetesnek” mondott funkciójukba („háziasszony”, „anya”) skatulyázza be. Így a XVIII. század férfi forradalmáraihoz hasonlóan, akik kizárták a nőket a politikai porondról, megtagadva tőlük a polgárjogot, a francia történészek két évszázaddal későbbi írásaikban szintén magától értetődő természetességgel rekesztik ki őket a Forradalom történeti menetéből.

Kétszeres „feledékenységgel” állunk tehát szemben. Az első politikai, míg a másik tudományos természetű és joggal várt helyesbítésre. Ahhoz azonban, hogy erre sor kerüljön, venni kellett a fáradtságot és bele kellett merülni a rendelkezésre álló levéltári anyag rengetegébe a forradalmi népmozgalmak női vonatkozásainak felkutatását tartva szem előtt. Erre a munkára vállalkozott D.G.: Citoyennes Tricoteuses („Kötögető polgártársnők”) című könyvében, amely a Sorbonne-on írt doktori disszertációja témájának folytatása. A szerző a női népmozgalmak valóságos régészeként vágott bele ebbe a hatalmas munkába a párizsi Rendőrségi Prefektúra levéltárában, a rendőri jelentések, a „mozgolódások”, vagy a „közrend valamiféle megzavarása” után felvett jegyzőkönyvek közt kutatva, és mindezt azzal a céllal, hogy ismét valódi összefüggésébe helyezze vissza az alsóbb társadalmi rétegekből kikerülő nők részvételét a forradalom hétköznapjaiban. A párizsi szekciók forradalmi törvényszékeitől és a forradalmi bizottságoktól, vagy a kerületi felügyelőbizottságoktól származó források „hemzsegnek az olyan elszórt adatoktól, tényektől és nyomoktól, amelyek, ha összegyűjtik és egybevetik őket, érzékelhetővé teszik a nők forradalmi mozgalmait, egy korántsem csak az élelmezési szükségletekre és a kenyér árának kérdésére korlátozódó mozgalmat, amely semmi esetre sem a férfi mozgalmak „mellékterméke”, noha

vitathatatlanul szoros kapcsolatok fűzik ahhoz. D.G. munkájának éppen az az egyik érdeme, hogy kimutatta, a forradalom résztvevői között az egymásbafonódó, konfliktusokat hordozó és néha antagonisztikus cselekményekben és küzdelemben egyaránt megtalálhatók a férfiak és a nők. E történések sosem válnak külön, sosem lesznek elszigeteltek, ahogy azt a (maszkulin) XIX. századi történetírás igyekezett elhíttetni róluk: azaz a Politika a férfiak kiváltsága, a társadalmi lét és a megélhetési problémák jutnak a nőknek.

Márpedig, amint arra Dominique Godineau teljes joggal emlékeztet, a „történetírás inkább az apolitikusan lázongó nők képét igyekezett ápolni, elfeledkeztén így a nők azon kísérletéről, hogy társadalommá szerveződjenek”. A szerző e munkában visszaadja a párizsi forradalmár nőknek résztvevői minőségüket a társadalomban és a politikában, amely valóban létezett mindaddig, amíg a polgári és maszkulin XIX. század be nem skatulyázta őket a magánélet területére.

A „tricoteuse”-öket (kötögető asszonyok), akiket azért neveztek el így, mert a forradalmi gyűlések vitáit figyelve sem hagyták abba a kézimunkázást, Dominique Godineau először is mindennapi életük keretei között, a Saint-Antoine vagy a Saint-Marcel negyedben, avagy a párizsi szekciókkal fenntartott állandó kapcsolataikon keresztül állítja elének. A párizsi néprétegek asszonyai, mosónők, kereskedők, szövő- vagy varrónők fokozatosan kapnak helyet az 1789 és 1795 közötti forradalmi mozgalomban. A kenyér drágasága, mint probléma már igen korán (1789-1790) háttérbe szorul politikai aspirációik mögött. Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata ezután a Nők és Polgár(társnők) jogait is magába kell foglalja. Dominique Godineau aprólékos pontossággal írja le a női sans-culotte mozgalom fejlődését és harcát, amelynek az a célja, hogy a férfiakkal, a jakobinusokkal is elfogadtassa a gondolatot: az asszonyoknak is polgárjoghoz kell jutniuk és képességeik is megvannak ehhez. Ennek keretében mutatja be azt is, hogyan válik szimbolikus értékűvé az, hogy a háromszínű kokárdát nők is viselik. Ezenkívül, ha a férfiaknak megvannak a maguk politikai klubjai, miért ne létezhetnének ugyanilyenek a nők számára is? 1793 május 10-én azzal a céllal jön létre a Forradalmár Köztársasági Polgártársnők (Citoyennes Républicaines Révolutionnaires) társasága, hogy arról tanácskozzon, milyen eszközökkel lehet leleplezni a Köztársaság ellenségeinek terveit.

Egyúttal markáns figurák is előtűnnek a feledés homályából: pl. Claire Lacombe, színésznő, aki 1793 nyarán válik a Forradalmár Köztársasági Polgártársnők hangadó-jává, tudtára adva a jakobinusoknak, hogy ezentúl a nők is törődni fognak a közjólét ügyeivel, vagy Pauline Léon csokoládékészítő és -árus, akit Dominique Godineau már 1789 július 14-től kezdve figyelemmel kísér, és aki a későbbiekben a Forradalmár Köztársasági Polgártársnők társaságának egyik alapítója lesz, miután résztvett a Cordelier klub összejövetelein is. Megannyi jelentős női szereplő és Párizs egyes negyedeiben ismertté lett politikai aktivista, akik tetteikkel és politikai megnyilatkozásaikkal azután antifeminista érzelmekre és nézetekre ragadtattak egyeseket. Dominique Godineau ezekre a „Természet korlátai” című fejezetben tér ki. Ebben azokkal az eszmékkel foglalkozik, ame-

lyek, nem minden politikai hátsógondolattól mentesen, azt sugallják, „egyáltalán nem a nők dolga a politika”.

Vagyis, amit D.Godineau nyújt számunkra, az egy politikai indíttatású félre-söprés, egy valódi kisémmizés története: a nők eltávolítása a közügyek és a politika színpadáról, megfosztásuk attól a politikai véleménynyilvánítástól, amellyel a párizsi nép asszonyai a Forradalom alatt éltek, és micsoda erővel!

Sajnálatos azonban, hogy D. Godineau, már jelen formájában is 409 oldalnyi terjedelmű könyve nem foglalja magába a párizsi népi külvárosok asszonyainak mobilizációját előidéző társadalmi mozgatóerők rendszerezettebb vizsgálatát. E fontos munka, amely valójában Soboul és Vovelle kutatásainak szerencsés folytatása, a nők történetének egész problematikáját veti fel. Nem kellene-e, hogy a Nő valódi története egy olyan igazi társadalomtörténet legyen, amely az asszonyoknak a politikából és a publikus szférából való kizárása társadalmi alapjait vizsgálná, ám egyben a „nép asszonyai” között fennálló belső társadalmi differenciálódást is igyekezne megragadni, a patrióta kereskedő feleségétől a prostitúcióra kényszerülő szövnőig, a rőfösnétől a piaci kofákig? A könyv érdeme abban rejlik, hogy a források egybegyűjtésével megveti ennek a még végiggondolandó feladatnak az alapjait. Dominique Godineau munkája komoly adósságot törleszt a történetírásban és nélkülözhetetlen mindenki számára, aki a francia forradalmi ideálokkal és mindennapokkal kíván foglalkozni. Ösztönző is egyben, sőt elsősorban az, azokhoz a kutatási irányokhoz, amelyeket nagy hozzáértéssel tár az olvasó elé.